

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Vaikka valitsimme annetuista vastausvaihtoehdoista vaihtoehdon "ei", pidämme kuitenkin lainsäädännön jälkiarviointimenettelyä erittäin tärkeänä ja hyödyllisenä keinona saada tietoa lainsäädännön toimivuudesta ja näin kyetä parantamaan sääntelyn toimivuutta tulevaisuudessa. Kaikkia lainsäädäntöhankkeita ei kuitenkaan ole mahdollista ja tarpeellista jälkiarvioida - on olemassa monia teknisiä lainsäädännön päivityksiä tai muita merkitykseltään vähäisempiä lainsäädännön muutoksia, joiden osalta jälkiarviointien tekeminen ei ole mielestämme tarpeellista.

Jälkiarviointiin otettavalla hankkeella tulisi olla laajempaa yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista tai esimerkiksi ympäristöllistä merkitystä. -Myös uuden lainsäädännön asettamat uudenlaiset veloitteet tulisi saattaa lähtökohtaisesti jälkiarvioinnin piiriin, jotta saataisiin tietoa uusien veloitteiden toimivuudesta sekä kustannuksista. Laajasti elinkeinoelämää koskevien lainsäädäntöhankkeiden jälkiarvioinnissa tulisi kyetä selvittämään sääntelyn yritysvaikutuksia ja vertaamaan ennakoarvioinnin tuloksia jälkiarvioinnin tuloksiin.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

laajempina kokonaisuuksina [Joissain tilanteissa laajempien kokonaisuuksien jälkiarviointi on varmasti asianmukaisempi vaihtoehto, koska monet lait ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja näin saadaan monipuolisempaa tietoa lainsäädännön eri vaikutuksista. Joissain tilanteissa kuitenkin itse säädöksen tai tietyn yksittäisen lain muutosten jälkiarviointi voi olla tarpeellista. Esimerkiksi jonkin toimialaspesifin lainsäädäntöhankkeen osalta jälkiarviointi on syytä kohdistaa tuohon kyseiseen lainsäädäntöön, jotta voidaan selvittää nimenomaisesti muutoksesta aiheutuneita vaikutuksia ja kustannuksia. Riippuu täysin lainsäädäntöhankkeesta ja sen yksityiskohdista, milloin on syytä arvioida laajempia kokonaisuuksia ja milloin keskittyä säädöstasolle. Yksinkertaistettuna: aina tulisi arvioida sitä sääntelyhanketta kokonaisuutena, mikä on ollut kunkin lainsäädäntöhankkeen

sisältönä. Mikäli hanke on sisältänyt useampia lainmuutoksia ja vaikuttanut useampiin lakeihin, tulee näitä kaikkia sitten arvioida kokonaisuutena.]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Ilman muuta. Osana ennakkoon tehtävää vaikutustenarviointia tulisi suunnitella myös jälkiarvioinnin perusteita ja edellytyksiä. Osana ennakkoarviointia kyetään hahmottamaan hankkeen taloudelliset ja yhteiskunnalliset ja muut vaikutukset ja mikäli näyttää siltä, että hankkeella on merkittäviä vaikutuksia, voidaan jälkiarvioinnin sisältöä ja aikataulua suunnitella jo tässä vaiheessa. Lain laadintavaiheessa lain laatijat saavat myös usein paljon kommentteja ja näkemyksiä sekä kysymyksiä eri sidosryhmiltä ja näitä kommentteja ja kysymyksiä voi tarpeen mukaan hyödyntää osana jälkiarviointia.

Tämän lisäksi tulee luoda selkeästi lainsäädäntöhankkeeseen liittyvät mitattavat tavoitteet. Jälkiarvioinnissa tulee sitten mitata, saavutettiinkö tavoitteet ja mikäli ei saavutettu, selvitetään, miksi ei.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Ensinnäkin mielestämme jälkiarvioinnit tulisi toteuttaa keskitetysti yhden toimijan toimesta. Mielestämme nykykäytäntö, jossa vastuuministeriöt voivat tiettyjen määrärahojen puitteissa silloin tällöin tilata jälkiarviointeja ulkopuolisilta palveluntarjoajilta ei ole asianmukaisin ja tehokkain saati sitten taloudellisin tapa tuottaa jälkiarviointeja.

Yksi vaihtoehto olisi lisätä nykyisen lainsäädännön arviointineuvoston resursseja ja järjestää jälkiarviointi sen kautta. Rahoitus tullee tällöin Valtioneuvoston budjetin kautta ja tarvittava lisärahoitus tulisi määritellä sen kautta.

Toinen tai täydentävä vaihtoehto olisi arviointineuvoston ja vastuuministeriöiden välinen yhteistyö, jossa siis vastuuministeriöiden valmistelijat osallistuisivat laatimansa lainsäädännön jälkiarviointiin. Tällä yhteistyöllä ei liene kuitenkaan rahoitusvaikutuksia ministeriötasolla, vaan kyse on lähinnä ministeriöiden lainvalmistelijoiden töiden järjestelystä ja allokoinnista lainsäädäntötyön osana.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Toteutustapa liittyy täysin itse lainsäädäntöhankkeen kokoon ja merkityksellisyyteen. Ei ole yhtä tai edes kahta tapaa toteuttaa jälkiarviointi. Mikäli kyseessä on laajoja yhteiskunnallisia, taloudellisia tai esimerkiksi ympäristöllisiä vaikutuksia aiheuttava lainsäädäntöhanke, olisi varmasti järkevää perustaa jälkiarviointia varten erityinen seurantaryhmä ja luoda sille selkeät tehtävät ja aikataulu. Mikäli taas on kyseessä hieman suppeammasta hankkeesta, voidaan jälkiarviointi toteuttaa

pienemmällä organisaatiolla ja esimerkiksi suppeammalla yhteistyöllä jälkiarviointeja tekevän tahon ja vastuuministeriön virkamiesten kesken. Katsomme kuitenkin, että yleisellä tasolla jälkiarviointien toteuttamisessa tulisi olla aina se yksi taho, jolle jatkossa jälkiarviointien tekeminen vastuutetaan ja allokoidaan. Ei ole paras ja tehokkain ratkaisua pyrkiä lisäämään ainoastaan ministeriöiden vastuuta jälkiarviointien tekemisessä - sen resurssointi ja rahoitus saattaa muodostua hankalaksi käytännössä. On tehokkaampaa ja objektiivisempaa, että jälkiarviointien toteuttamisen suorittaminen on lähtökohtaisesti erillisen tahon hoidettavana.

Siitä huolimatta, että jokainen jälkiarviointiprosessi on oma itsenäinen kokonaisuutensa, tulisi kuitenkin kyetä luomaan selkeät periaatteet ja jälkiarviointien sisällön peruselementit, jotka aina tulisi käydä läpi jälkiarviointiprosessissa. Näin kyetään tuottamaan yhdenmukaista ja vertailukelpoista, sekä myös mahdollisesti muiden lainsäädäntöhankkeiden arvioinnin kanssa toimivaa ja hyödyttävää tietoa.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Kuten minkä tahansa suorituksen laadun varmistaminen - osaavan henkilökunnan ja huolellisen valmistelun ja yksityiskohtaisen ja analyyttisen työn kautta. Tämän kokonaisuuden varmistamisessa myös rahoitus ja resurssointi on tärkeässä asemassa.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Tarpeen mukaan laajoissa lainsäädäntöhankkeissa esimerkiksi seurantaryhmän kokoonpanon kautta. Tämä ei ole kovin vaikea asia - yhteistyötä voidaan varmasti tehdä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan lainsäädäntöhankkeen merkityksestä riippuen.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustelee.

kyllä [Ilman muuta. Koordinoinnin avulla jälkiarviointien merkitys ja rooli kasvaisi ja sen kautta varmasti voitaisiin lisätä myös yhteistyötä eri ministeriöiden ja jälkiarviointia suorittavan mahdollisen ulkopuolisen toimijan välillä. Kaiken kaikkiaan jälkiarviointien roolia tulisi promovoida ja lisätä sen painoarvoa lainvalmistelussa kaikissa ministeriöissä.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustelee.

ministeriöiden välisenä yhteistyönä

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Jälkiarviointien suorittamisen stepit ja ohjeistus, arviointien yhteismitallisuuden ja laadukkuuden toteutumisen varmistaminen. Koordinoinnin keskeisenä tehtävänä olisi kyetä varmistamaan, että kaikissa ministeriöissä kyetään tuottamaan tasalaatuisia ja -määräistä jälkiarviointidataa, jota voidaan sitten käyttää asianmukaisesti lainsäädännön jatkovalmisteluissa ja mahdollisten muutostarpeiden kartoituksessa.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Jälkiarviointien tulee olla kiinteässä yhteydessä lainsäädäntöprosessiin ja lainsäädännön kehittämiseen. Jälkiarvioinnin tulee olla osa lainsäädännön valmistelua ja osana sitä näyttöä ja argumentaatiota, millä olemassa olevan lainsäädännön muutostarpeita tulee kyetä perustelemaan. Jälkiarviointien tulosten tulee olla selkeästi hyödynnettävissä ja niiden tulee olla julkisia.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Esimerkiksi julkaisemalla jälkiarviointiraportit tai muu selvitysaineisto kootusti - esimerkiksi sen tahon toimesta, jolle jälkiarviointien tekemisen yleisvastuu ja koordinointi mahdollisesti jatkossa allokoidaan.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustelee.

kyllä [Ei välttämättä erillistä sivustoa juuri jälkiarviointien osalta, mutta ainakin selkeä paikka sen tahon sivuilla, joka asetetaan mahdollisesti jatkossa laajemmin vastuuseen jälkiarviointien suorittamisesta tai koordinoinnista.]

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

muuta, mitä?

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

Sivusto voisi sisältää kaikki nuo edellä mainitut tiedot, eli suunnitellut jälkiarvioinnit, tehdyt jälkiarvioinnit sekä lainsäädäntöhankkeiden vaikutusarvioinnit. Tämän lisäksi sivustoilla voisi olla eriteltyinä eri sidosryhmien mahdollisesti antaman kommentit jälkiarviointiprosessin aikana sekä myös tietoa ministeriöiden välistä yhteistyöstä, eli mitkä ministeriöt ovat osallistuneet hankkeen jälkiarviointiin. Lisäksi voisi olla hyödyllistä esittää jälkiarviointien tulokset aina yhdenmukaisen ja selkeän formaatin avulla, siten että mikäli ulkopuolinen haluaa nopeasti löytää kunkin jälkiarvioinnin päähavainnot ja tulokset, olisi tämä tieto helposti saatavilla.

Ylänen Hannu

Elinkeinoelämän keskusliitto EK - Lainsäädäntö ja hallinto